

İKİ AYRI DİLDE İKİ AYNI/ AYRI OTOBİYOGRAFİK YAPIT ÜZERİNE ETNOMETODOLOJİ-ÇEVİRİBİLİM ODAKLI BİR İNCELEME¹

Füsun BİLİR ATASEVEN²

Aslı ARABOĞLU³

Özet

Bu makalede, Vermeer'in öznellik vurgusuyla çevirmenin özgürlüğünden, sorumluluğundan ve kültürebilimsel yükümlülüklerinden bahsettiği kuramıyla çeviribilim odaklı ve araştırma sahasında tüm bireyleri ayrı ayrı ama bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirerek bu süreci,-günlük yaşamı bilimsel olarak ele alan etnometodolojinin yöntemleri çerçevesinde, Halide Edib Adıvar'ın İngilizce ve Türkçe Olmak Üzere İki Ayrı Dilde Kaleme Aldığı "Otobiyografi" Türündeki *Mor Salkımlı Ev* (2011), *Memoirs Of Halide Edip* (1926) ve *Türkün Ateşle İmtihanı* (2011), *The Turkish Ordeal* (1928) adlı yapıtları üzerine disiplinlerarası bir inceleme yapılarak, otobiyografilerinde yazarın kendini hangi farklı öznelerle ifade ettiği ya da yazarın okur tarafından nasıl farklı biçimlerde algılandığı, çeviri sürecinde yapıtın yeniden nasıl inşa edildiği/yorumlandığını ve çevirmen kararları betimlenmeye çalışılacaktır. Halide Edib Adıvar'ın bahsedilen otobiyografileri etnometodolojik malzeme olarak kullanılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çeviribilim, etnometodoloji, otobiyografi, Halide Edip Adıvar.

AN ETHNOMETHODOLOGY–TRANSLATION ORIENTED ANALYSIS ON TWO SAME/ SEPERATE AUTOBIOGRAPHICAL WORKS IN TWO SEPERATE LANGUAGES

Abstract

This article aims to describe in which different subjects the author express herself or how the author is perceived in different ways by the reader, how the work has been re-built/interpreted in the translation process and the translator's decision by making interdisciplinary research on autobiographies of Halide Adıvar Edib's *Mor Salkımlı Ev* (2011), *Memoirs of Halide Edip* (1926) and *Türkün Ateşle İmtihanı* (2011), *The Turkish Ordeal* (1928) in English and Turkish. In the study, it will be examined in the frame of methods of ethnomethodology which organizes this process/everyday life scientifically by evaluating all individuals one by one but within a holistic view at a research area and on translation studies bases with the theory of Vermeer, in which he tells about the independence, responsibility and cultural duty of translators. Mentioned autobiographies of Halide Edib Adıvar will be used as ethnomethodological materials.

Key words: Translation studies, ethnomethodology, autobiography, Halide Edip Adıvar.

GİRİŞ

Çeviri olgusu dinamik bir olgudur ve kendi sürecini oluştururken kendinden başka ama yine kendisiyle ilişkili farklı olgularla iç içe geçer. Metin, yazar, okur ve çevirmenin oluşturduğu olgular bütünü bir dinamizm ile sürecin içinde var olur. Erek kültüre ulaşma çabasında, kaynak

1 Bu makale Okt. Aslı ARABOĞLU'nun Prof. Dr. Füsun BİLİR ATASEVEN danışmanlığında yazmakta olduğu "İki Ayrı Dilde İki Aynı/Ayrı Otobiyografik Yapıt Üzerine Etnometodoloji-Çeviribilim Odaklı Bir İnceleme" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kültürler Arası Çeviribilim Doktora Programı).

2 Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, fusunataseven@gmail.com

3 Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kültürler Arası Çeviribilim Doktora Programı Öğrencisi, Okutman Trakya Üniversitesi, ozenasli@hotmail.com

kültür, çevirmen ve yazar birlikte hareket eder. Bu dinamizmin içinde, metnin dönüşümü kültürün dönüşümünü yaratır. Kuralcı tek tip bir yaklaşım bu döngünün düzen(sizlik)ini bozmaktadır. 1970'li yıllardan sonra ortaya atılan çeviri kuramlarıyla, çeviribilim kaynak odaklı paradigmadan çıkıp, dilbilimden ayrılıp özerk bir bilim dalı olmuş, kültür kavramını alanının merkezine oturtmuştur. Böylece kuralcı tek tip bir yaklaşımdan uzaklaşarak erek odaklı paradigmaya geçiş gerçekleştirilmiştir. Bu geçiş süresi boyunca ve günümüzde de evrensel ulaşma çabasında, çeviribilimde bilimsellik, nesnellik ölçütü önemli bir vurgu haline gelmiştir. Bilimsellik kaygısıyla sürekli vurgulanan bu nesnellik kavramı çeviri eylemine bakışı açımızı daraltmaktadır.

Vermeer'in öznellik vurgusuyla çevirmenin özgürlüğünden, sorumluluğundan ve kültürbilimsel yükümlülüklerinden bahsettiği kuramıyla, araştırma sahasında tüm bireyleri ayrı ayrı ama bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirerek bu süreci, günlük yaşamı bilimsel olarak ele alan etnometodoloji, kesin sınırları belirli olmayan; yazar, metin, çevirmen ve okuru da içine dahil eden çeviri sürecine farklı bir bakış açısı getirebilir. Etnometodolojik yöntem ve teknikler ile çeviri metinlerin alınmasında Vermeer'in kuramıyla kültür bağımlı öğeleri irdelemek, çevirisi sürecinde bu öğelerin aktarılmasında çevirmen tarafından ne tür stratejilerin geliştirildiğini ortaya çıkarmak ve çevirmen kimliğine dair izler sürmek mümkün olabilir.

Yazar (Halide Edib) kaynak metni (otobiyografilerini) anadili Türkçenin ötesinde öncelikle İngilizce yazarak bir öteki yaratır. Daha sonra aynı metni ayrı dilde Türkçe tekrar oluşturarak ikinci bir öteki yaratır. Bu şekilde, yazar/çevirmenin birden çok kimliğiyle karşılaşırız. Halide Edib tarafından iki ayrı dilde yazılan iki aynı/ayrı otobiyografik yapıtta bu kimlikleri izlemek mümkün olabilir. Yazar/çevirmenin kimliğinin çeviri sürecine yansımalarını etnometodolojik yöntemlerle göstermek bu makalenin amacını oluşturmaktadır.

1.ÖZNEL VE BİREYSEL BİR SÜREÇ OLAN ÇEVİRİYE DİSİPLİNLERARASI BİR SOSYAL BİLİM OLARAK YAKLAŞMAK

19. yüzyıldan bu yana nasıl birden fazla olan sosyal bilimlerden söz ediliyorsa 20. yüzyılın sonunda bir paradigma değişimi yaşayan çeviribilime de bir çok farklı yaklaşım yer almakta ve bu yaklaşımlara dayalı olarak da sorunsallar oluşturulmaktadır. Sosyal bilimlerin bir alanı olarak çeviribilime nasıl yaklaşılabileceğini sorgulamaya neden olan temel sorunsal genel olarak doğa bilimleri-sosyal bilimler ayrımına ilişkin ileri sürülen farklı iddialar ve bu iddialar bağlamında çeviribilime ne tür bir bilim dalı olarak yaklaşıldığıdır. (Özen, 2011, s445) Söz konusu farklı iddialardan hareketle, Doğan Özlem'in doğa bilimleri-sosyal bilimler ayrımı üzerine görüşleri temel alınarak çeviribilimin sosyal bilimlerdeki yeri ve önemini değerlendirmek, öznел, bireyselci, çok kültürlü doğasıyla, yaşadığı paradigma değişimi sonrası, disiplinlerarası bir doğaya sahip çeviribilimin bilim felsefesini açıklamada yardımcı olacaktır.

Sosyal bilimlerin doğuşunda Fransız Devrimi, getirisini toplumcu yaklaşım, 19. yüzyıl, bilim dünyası için önemli bir dönüm noktası olmuştur. 19. yüzyıla kadar doğa bilimleri adı altında varlığını sürdüren sosyal bilimler toplumsal hayatta yaşanan değişimlerle beraber yeni bir bilim felsefesiyle farklı bir bilim alanı olarak yer almaya başlamıştır. Tarih boyunca birçok bilimci tarafından sosyal bilimlerin konumu irdelenmiş ve doğa bilimlerinin bir parçası olarak sosyal bilimlerin doğa bilimlerinin özelliklerini taşıyıp taşımadığı ya da doğa bilimleri felsefesi içinde olup olmadığı tartışılmıştır. Doğa bilimleri-sosyal bilimler ayrımındaki sorunsalda da bu ortak hedefler yatmaktadır. (Özen, 2011, s 445)

Doğa bilimlerinden kopuşuyla beraber toplum merkezli bir yaklaşımla alana kazandırdığı yeni adıyla, sosyal bilimler yaşanan paradigma değişiminin önemli bir sonucudur. Çeviribilimdeki konuma baktığımız da benzer bir şekilde, geçmişteki dogmatik yapıdaki kaynak odaklı, kuralcı yaklaşımlar düşünüldüğünde, sadece kaynak metnin doğasını ve kurallarını tanımanın, kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkiyi olası ilişkiler ve gerçekte var olan ilişkileri göz ardı ederek olması gereken ilişkiyle sınırlandırmanın (Bengi-Öner, 1999, s 18) evrenselci bir anlayış içinde olduğu düşünülebilir. Bilmek için anlama ulaşma çabasında, bu düşünce yapısı çeviri

olgusunu açıklamada yetersiz kalmıştır. Çünkü çeviri kültürel öğeleri içinde barındıran bir olgudur.

Böylece doğa bilimleri penceresinden nesnelci, kuralcı ve tek tip bir bakış açısından uzaklaşarak, bireyi, özneliği merkeze alan bir bakış açısı yerini almıştır. Bu sürecin sonunda evrensel olana ulaşmaktansa, bireysel olana ulaşmanın yükseldiği, dilselliğin, metinselliğin yanı sıra, çevirmeni, çevirmenin sosyal statüsünü, insani karar verme yetkisini, uzmanlığını, sosyal pratikleri de içine alarak çeviriyi daha bütünsel ama tüm öğeleri kendi içinde ayrı ayrı değerlendirebilen bir yolda daha farklı disiplinlerle ilişki kurarak paylaşabilen bir doğaya sahip bir çeviribilim karşımıza çıkmaktadır. Çeviribilim yaşadığı paradigma değişimi sonucuyla, kendi doğasını disiplinlerarası bir yaklaşımla bulabilir.

1.1. Çeviribilimin Disiplinlerarası Doğası

Tüm farklı disiplinlerin işbirliği sonucunda kazanılan içgörünün, ilgili disiplinler arasında var olan ya da yeni kurulan ilişkilere gerek duymasıyla genel bulgulara katkı sağlamaktadır (Kaindl, 2003, s 88). Disiplinler arasındaki ilişkiler yapısı, alanın araştırma konusunu, kuramsal alana bakış açısını etkileyeceğinden oldukça önemlidir. Bu bağlamda öncelikle disiplinlerarasılığın ne olduğuna bakmakta fayda vardır. Çeviri üzerine örneklerle daha iyi anlaşılır olacağı düşünülmektedir.

Klaus Kaindl'a göre disiplinlerarası ilişkiler iki farklı yapıda gerçekleşebilir: küçük ölçüde ve geniş ölçüde disiplinlerarasılık (Kaindl, 2003, s 88). Küçük ölçüde disiplinlerarası ilişkiler alanın alt alanlara ayrılmasının gerekliliğini içermektedir. Geniş ölçüde disiplinlerarası ilişkiler ise kuramsal ve yöntemsel ilişkiler düzeyinde birçok şekilde ele alınabilir.

Yazınsal düzeyde baktığımızda Kaindl'a göre üç farklı seviyede disiplinlerarası ilişkiden bahsedilebilir (Kaindl, 2003, s 88). Birinci seviyede emperyalist disiplinlerarasılık yer almaktadır (imperialistic interdisciplinary); bir disiplinin tek taraflı bir yönde diğer disiplini etkisi altına almasıdır (1970 lerden önce çevirinin dilbilim paradigması altında ele alınması bu duruma uygun bir örnek olabilir). İkinci seviyedeki ithal disiplinlerarasılık (importing interdisciplinarity) ise bir araştırma sonucunda elde edilen bilginin sadece iki disiplinden biri için kullanışlı olacağı anlamına gelmektedir. Günümüzde çeviribilimin konumuna baktığımızda kuramları doğru okuyamamanın sonucu olarak farklı alanlarla zorunlu bir ilişki kurma yoluna gidildiği düşünülebilir. Örneğin çeviriyi bir olgu olarak görmeyip salt metin boyutunda bakarak, metinbilimsel yaklaşım çevirinin erek kültür bağlamındaki rolünü, kültürün etkisini göz ardı etmektedir. Üçüncü ve en yüksek seviyede yer alan disiplinlerarası ilişki ise "karşılıklı disiplinlerarasılık"tır (mutual interdisciplinary). Bu seviyede iki ya da daha fazla disiplin eşit bir düzlemde işbirliği içine girerek, karşılıklı kuramsal ve yöntemsel yaklaşımlarla bir araştırma sorununu ele alırlar. Bu şekilde her bir disiplinin kendi alanı için çıkarımsamalarda bulunabileceği ve kuramsal boyutta mantıksal çerçevede düzenlemelere gidebileceği düşünülebilir.

"Karşılıklı disiplinlerarasılık" seviyesine ulaşabilmek için zaten doğasında bu alanları barındıran çeviribilimi merkeze konumlandırıp diğer alanlarla etkileşimini sağlamak alana katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın konusu olan etnometodoloji bilgisinin, çeviri sürecinde çevirmenin hem kaynak kültürü hem de erek kültürü göz önünde bulundurarak metni anlamlandırma sürecinde yöntem geliştirmesini, kendi kültür ve anlayış biçimini değerlendirmesini, çeviri normlarının oluşturulmasını sağlaması açısından, etnometodoloji, disiplinlerarasılık boyutunda çeviri sürecine yön veren etmenlerden biri konumuna gelecektir. Aynı zamanda çeviri sürecini belirleyen, çevirmenin psikolojisi ve bilişsel süreciyle ilgili çalışmalar farklı değişkenlerin de incelenmesini ve sorunsallarla beraber çözümlerin oluşturulmasını sağlayacaktır.

1.2. Disiplinlerarası Bir Bakış Açısıyla Etnometodoloji

İnsanlar gündelik yaşamlarında karşılaştıkları hareket, söz ve bilgilerin belirli özelliklerini ayıklayıp, bu özellikleri anlamlandırmaya çalışırlar ve daha sonra kendi bireysel deneyimlerinden yola çıkarak bu özellikleri ilgilerine dayanarak yorumlarlar. Her insanın konuşmak için aslında çeviri yaptığı söylenebilir: Dinleme, anlama, yorumlama ve iletişim. Nasıl her çevirinin bir amacı var ise ve kültürlerarası bir iletişimin gerekliliğinden doğuyorsa çeviri, iletişim kurabilmek için de insanlar konuşma ortamlarında yöntemler geliştirirler. Etnometodoloji, araştırma sahasında tüm bireyleri ayrı ayrı ama bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirerek bu süreci, günlük yaşamı bilimsel olarak ele almaktadır.

Diğer sosyolojik yaklaşımlara oranla yeni bir sosyolojik yaklaşım olan Etnometodoloji, Alfred Schutz'un ve Talcott Parsons'ın çalışmalarına dayanılarak Harold Garfinkel tarafından geliştirilmiş olan ve genel olarak fenomenoloji düşüncelerinin araştırmalara uygulanmasını içeren bir yaklaşımdır. Etnometodolojide toplumsal olgular etkileşimsel etkinlikler olarak ele alınarak, eylemlerin eyleme katılanlar (üyeler) tarafından daha önceden belirlenmiş bazı kural veya gerekliliklere göre gerçekleştirildiği kabul edilir. Bu nedenle Garfinkel'e göre sosyologlar eylemde bulunanların eylemde bulunma biçimlerindeki düzenliliklerini, yani toplumsal eylemlerin düzenli özelliklerini ortaya koymaya çalışmalıdırlar. Sosyologların ortaya koyması gereken bu düzenli özellikler, toplumsal yapı gibi dış koşulların yarattığı düzenliliklerdir; bu düzen üyelerin hem ürünleri hem de yaşadıkları bir süreçtir. Bu açıdan Etnometodolojinin ve Garfinkel'in toplumsal düzen anlayışı diğer sosyolojik yaklaşımlardan çok daha farklı bir anlayıştır. Garfinkel'e göre; "sosyolojik açıdan kabul edilecek tek düzen, eyleme katılanların tanıdığı ve eylem sürecinden yaratılan düzendir" (Cuff, Sharrock, Francis, 1990, s 158).

Garfinkel'in çalışmaları ve genel olarak Etnometodolojinin en temel kavramları arasında; (1) dizinsellik/anlamın bağlama gönderimliliği (indexical expressions) (2) düşünümsellik (reflexivity) (3) ve açıklanabilirlik (analyzability of actions in context) önemli bir yere sahiptir.

Bağlama gönderimlilik kavramıyla Garfinkel, dikkati gündelik toplumsal durumların durumsal doğasına çeker (Cuff, Payne, Francis, 1989, s 160). Bu şekilde durumsal doğanın geçici olduğunu, üyelerin eylemlerinin ve konuşmalarının toplumsal olarak örgütlenmiş ortamın/bağlamın dışında bir anlamı olmadığını vurgulamaktadır. Birçok farklı biçimde anlaşılabilir özel bir söz veya eylemle karşılaştığımızda, onu bağlantılı koşullarla ilişki içinde görerek, bu unsura bir anlam yükleriz. Anlatım kavramı, birey tarafından algılanan şeyin ifade edilmesi anlamına gelir. Etnometodologlar anlatımların, kime göre ve neye göre doğru algılandığı sorusu üzerinde durmuşlardır. Bireyler arasında dünya görüşünden dolayı farklılıklar söz konusudur. Bu farkın doğma sebebi farklı anlama ve anlatma şekilleridir. Toplumsal düzen içerisinde, temelde farklı olan anlatım biçimleri, fenomenolojik anlamda bir üstün gerçekliğe dönüştükleri için kısaltılmış şekilde karşımıza çıkar. Bir diyalog sırasında karşıdan gelen sözlerin kısaltılmış haliyle kabulü, dışarıda bırakılan sözcüklerin ve oluşmuş bir ortak anlayışın kabulü anlamına gelir. Karşılıklı anlayış gerektiren ve normlar aracılığıyla düzene hakim olan bu ifadeler, öznel ifadeler (indexical expressions) olarak adlandırılır. Bu ifadeler bireyin olan biteni anlamlandırması ve anlatması için kullandığı ifadelerdir ve bu bağlamda bir kılavuz görevi görürler. "Birey" ifade ettiği için öznelirler, ama kılavuz (index) olmaları toplumsal bir düzenliliğe ulaşma çabasına gönderme yapar (<http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot1.pdf> 20.01.2012).

Hem genel olarak Etnometodolojide hem de Garfinkel'in çalışmalarında merkezi bir kavram olan düşünümsellik ise, en genel anlamıyla bir şeyin kendi kendinden geri dönmesini ifade eden bir kavramdır. Neden sonuç ilişkisi açısından kendisine geri dönen olguların niteliği ya

da neden sonuç arasındaki döngüsel bir hareketten bahsedilir. Örneğin çemberler refleksiv hareketler yaratılırlar, başlangıç ve bitiş noktaları aynıdır ve bu noktaları birleştiren çizgi, çember içinde kalan her şeyi oluşturur (Allan, 2006, s 58)⁴.

Alain Coulon açıklanabilirlik kavramını *Etnometodoloji* adlı kitabında Garfinkel'in *Etnometodolojik Araştırmalar* adlı kitabının giriş kısmından alıntı yaparak şu şekilde açıklar:

“Etnometodolojik araştırmalar, gündelik etkinlikleri, üyelerin- onları bütün pratik-amaçlarla- görünür- rasyonel-ve-rapor-edilebilir, yani ‘açıklanabilir’ kılma metotları olarak, sıradan gündelik etkinliklerin organizasyonu ile ilişkili bir şey olarak analiz eder” (Coulon, 1995).

Açıklanabilirlik kavramı bir durumun neden o şekilde yapıldığını veya gerçekleştiğini göstermek anlamında kullanılmaktadır. Metinde kullanılan dil, anlatıdaki alışkanlıklar ve bazı davranış kalıpları sahnenin betimlemesiyle etnometodolojik öğeleri sergilemektedir. Bu öğeler erek kültür ve kaynak kültürün karşılaştırılmasıyla okura bir fikir vermekte, çeviri sürecinin ele alınmasının ve çevirmen kararlarının izlenmesini mümkün kılmaktadır.

1.3. Görecelik Odağı ve Öznellik Vurgusuyla Hans J. Vermeer'in Skopos Kuramı

Görecelik kavramı ışığında, çeviri sürecini etkileyen kültürel verileri dikkate almadan süreci somut ölçülerle açıklamak mümkün değildir. Görecelik odağı ve öznellik vurgusuyla Hans J. Vermeer'in Skopos Kuramı, çevirmenin amacının, aldığı kararların ve çeviri sürecinin analiz edilmesinde kuramsal boyutta açıklayıcı ve destekleyici olacaktır.

Çeviribilim kuramcısı Vermeer'e göre her çeviri bir eylemdir. Her çeviri eylemi sonunda ortaya çıkan çeviri metnin erek kültür içerisinde belli bir işlevi vardır. (Vermeer, 2008, s 9) Skopos kuramına göre çeviri metnin erek kültürde en iyi biçimde işlev görmesi yine çevirinin amacına bağlıdır. Çevirmen amacını belirlerken yapacağı çevirinin erek kültürde nasıl bir işlev göreceğini saptamalıdır, çevirisini bu amaç ve hedeflediği işlev doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Çevirmen bu amacı gerçekleştirebileceği yöntemlere başvurur.

Skopos kuramında, çevirmen, çevirme sürecinde karar almaya yetkin “gerçek” çift-kültürlü uzmandır. Çevirinin nedenine-nasılına ilişkin vb. kararlar çevirmenin “rol”ünün bir parçası ve kendi kişisel etik inançlarıdır. Çevirmen, tasarlanan amaç için en iyi erek-metni elde etmede en iyi yolun hangisi olduğuna ilişkin işvereni ikna edecektir. (Vermeer, 2008, s 9)

Vermeer Skopos kuramına ilişkin görüşlerini özetlerken; çevirmenin (bir metin gibi) dilsel bir görüngüyü başka bir dile aktarmak anlamına geldiğini varsayar. Bir metin, ‘dünya’nın bir ögesidir ve dolayısıyla başka şeylerle birlikte onun (bir parçası) tarafından belirlenir. Çeviri, bir metni ‘dünya’nın bir parçasından bir başka parçasına (ya da bir ‘dünya’dan ötekine) ‘aktarmak’ anlamına gelir. Onu çevreleyen koşullar değişir. Yeni koşullar çevirme eylemini ve çevirinin alımlanmasını (kabul edilebilirlik, anlaşılabilirlik, etki vb.) kendi yöntemlerince belirler. (Vermeer, 2008, s 41) İletişim uzmanı çevirmenden beklenen, değişebilen amacı doğrultusunda, değişebilen koşulları da göz önünde bulundurarak farklı bir dünya yaratmasıdır.

Çeviri sürecinin nasıl biçimlendiği, alınan çeviri kararlarıyla ilişkilidir. Çünkü alınan çeviri kararlarının nasıl uygulanacağını bir uzman olarak çevirmen kendisi bilmektedir. Bir erek metnin farklı olma zorunluluğu, alımlamanın okurdan okura göre göreceli olmasından kaynaklanır (Yücel, 2007, 2 132). Çeviri sürecinde tek bir yöntemden söz etmek mümkün değildir. Çünkü her yapılan çeviri farklı zamanlarda, farklı toplumsal koşulları göz önünde bulundurarak, farklı deneyimlerle, farklı bir erek kültür, erek metin içindir. Çeviri dinamik, sosyal ve gözlenebilir ama kesin çizgileri belli olmayan bir olgudur. Görecelik kavramının bilincinde olan

4 Allan, Kenneth (2006) *Contemporary Social and Sociological Theory: Visualising Social Worlds*. London: Pine Forge Press. S.58

çevirmen çeviri etkinliğini kod aktarımından ziyade kültürel bir aktarım olarak görür. (Telli-oğlu, 1998, s 162)

2. ÇEVİRİ SÜRECİNDE KİMLİK

2.1.Çevirmenin Çokkültürlü Kimliği

Yazarın/çevirmenin birden çok kimliğinin olması çeviri gibi karmaşık ve çok yönlü bir sürece kuşkusuz zenginlik katacak, kaynak metnin erek metne dönüşümünde okurun beklentilerini farklı kültürel katmanların süzgecinden geçerek karşılayacaktır. Çeviri bilimsel bir olgu olmasının yanı sıra aynı zamanda da toplumsal bir olgudur. Bu durum, çeviriye daha bütünsel ve toplumsal bir bakış açısıyla bakmamızı çevirinin ve çevirmenin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini de göz önüne alarak çevirmen kimliğinin çeviri sürecine ve çeviriye yansımalarının üzerinde durmamızı gerektirir. Yansımaların ve sorumlulukların bilincinde olan çevirmen çeviri sürecini bu yönde yönlendirecektir.

Şebnem Bahadır *Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım* (Bahadır, 2004, s 24-29) adlı makalesinde, çeviriye bir kültürde olan bir “şeyleri” bir başka kültüre çizgisel aktarım olarak değil de “o şeylerden” yola çıkarak “başka şeylerin” yaratılışı olarak ele aldığımızda çok boyutlu, iç içe geçmiş, koşut ama aynı zamanda birbirine zıt yönlerde gelişebilen bir etkileşim, kültürlerarası ve kişilerarası bir iletişim olarak karşımıza çıktığını söyler. Çevirmen kendi kültürünün ötesinde bir yolculuğa çıkar. Erek okura ulaşma çabasında yeni bir kültürün etkileşiminde farklı üçüncü bir kültüre ulaşır. Her çevirmen kendi skoposu ve ideolojisi doğrultusunda, kendi kültürünün bir parçası olarak çeviri yapar. Farklı kültürlerin çatışması ya da birleşmesi gibi çok yönlü gelişebilen bu iletişimi sağlayan çevirmenin çok kültürlü kimliğidir.

2.2.Ötekini Tanımak

Çokkültürlü bir kimliğin iletişim ürünü olan çeviri ötekini tanımayı gerektirir. Bu süreçte çevirmenin kimliği “öteki” ile iletişime geçerek belirlenir. “Ben” ve “öteki” karşılığı birbirine ihtiyaç duyar ve birbirini tamamlar. *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi “Çokkültürlü” Bir Yaklaşım* (Fay, 2005) adlı eserinde Brian Fay, sosyal bilimler alanında bugüne kadar etkili olmuş pek çok anlayışı karşıtılarıyla beraber ele alarak bunlar arasındaki karşıtlığın aslında yüzeysel bir karşıtlık olduğunu, bu karşıtlıkların aslında birbirinden beslendiğini iddia eder. Fay’e göre “çokkültürcülük” kültürel ve toplumsal farklılığı anlamaya ve bununla yaşamaya önem veren bu farklı bakış açılarından biridir. Fay karşılıklı öğrenmeye, diyaloga ve etkileşime bir çokkültürcülük anlayışı sunan, bunu yaparken de “benlik-öteki”, “biz-onlar”, “aynılık-farklılık”, “asimilasyon-ayrılıkçılık”, “içerdekiler-dışarıdakiler” gibi ikili kategoriler bağlamında yalnız sosyal bilimlerde değil, gündelik hayatımızda da hâkim olan bu ikinci düşünce tarzını yıkmaya ve bunun yerine diyalektik düşünceyi koymaya çalışmaktadır. Böylece “ya o-ya bu” şeklinde değil de “hem o-hem bu” şeklinde görme seçeneği elde edilebilir (Özen, 2011, s 448). Farklı kültürler ve farklı kimliklerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu ve birbirlerine mutlak etki yaptıkları göz önünde bulundurularak ve Fay’ın bahsettiği gibi çokkültürlülük felsefesi ötekini tanımak ve “ben”i ortaya koymak için daha uygun olabilir. İki kültürden birini seçmek yerine “ben” varlığının ötekinin varlığıyla tamamlanarak sürdürüldüğünü bilmek, erek kültür ve kaynak kültür arasında seçim yapmak yerine iki kültür arasında gidip gelmek çeviri süreci gerçeğini ortaya çıkaracaktır.

2.3.Kültürel Katmanlar ve Kimlik

Vermeer skopos kuramında görecelik odağıyla, çeviri etkinliğinin içinde farklı kültür katmanlarının rol oynadığından bahseder. Idio-kültürel katman, erek metin okuyucusunun kendi kişisel alışkanlıklarını ve düşüncelerini, kendi karakter özelliklerini içerir. Aynı okuyucu, bir ailenin, bir kulübün, bir politik partinin üyesi olabilir, yani aynı zamanda bir dia-kültür içerisinde yer alır. Öte yandan erek kültür okuyucusu millet, ülke ya da ırk/kabile gibi daha büyük

bir topluluğun üyesidir. Bu da onun para-kültürel özelliğini gösterir (Tellioglu, 1998, s 162). İdio-kültürel katman erek metin okuyucusunun bireysel kimliğinin özelliklerini kapsar. Sadece çeviri metnin hedef aldığı erek metin okuyucusudur. Diğer okurlardan ayrılır. Aynı erek okur aynı zamanda bir topluluğa ait olabilir ve bu kimlik onun aynı zamanda bir dia-kültür içerisinde yer alabileceğini gösterir. Farklı topluluklar farklı kimlikler sunacaktır. Son olarak her ereğin ait olduğu bir köken vardır. Daha geniş ve çeşitli bir kapsamda bir topluluk üyesi ve ulusal-kültürel kimlikleriyle para-kültürel katmanın parçasıdır. Bu bilgilerden yola çıkarak çevirmenden bütün bu kültürel katmanları, erek ve kaynak kültür arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak çeviri yapması beklenmektedir.

2.4. Kaynak Metni Yabancı Dilde Yazmak

Anadilinin dışına çıkarak yabancı bir dilde yazmaya karar vermek bir kaygının ürünü olarak bir amacın belirlenmesinin sonucudur. Bu kaygı, farklı bir dünyaya ulaşma çabası, kendini yabancı dilde daha iyi ifade edilebileceğinin düşünülmesi olabilir. Ya da bir kaçışın sonucudur.

Çalışmanın sorunsalının başlıca karakteri olan Halide Edib Türk tarihini tüm dünyaya anlatma kaygısıyla başlar yazmaya. Bütün dünyaya ulaşması için “benim dilimden daha uygun bir dil” dediği Türkçe yerine İngilizce yazar. Mustafa Kemal’le yaşadığı anlaşmazlık sonucu yazmaya başlar. Herkesten önce, Atlantik’i geçmek üzere yola çıkan küçük insanlar için yazdığını söyleyen Halide Edib, nasıl anneden fazla biri olmaya (eş, asker, hemşire, çevirmen, politikacı...) yöneltildiğini anlatmak ister (Durakbaşı, 2009, s 166-7). Tüm dünya Kurtuluş Savaşı hakkında bilgi edinecek ve Halide Edib uluslaşma ve modernleşme sürecinde önemli bir aktör olduğunu vurgulayacak, gelecek nesillere öğütler verecektir. Hedef kitle Türk okur değildir. Bu amaç içerisinde erek toplumu göz önünde bulundurarak metne bir işlev kazandırmıştır.

Farklı diller farklı kültürleri ve farklı kimlikleri beraberinde getirir. Birden fazla dilde yazarak, biri Türkçe de diğeri İngilizce’de var olan iki farklı benlik ortaya çıkar. Bu sayede yazar kendini bir başka dilde yakalama gayreti içindedir. İngilizce yazmak, çoğul bir kimliğin sonucu olarak kültürel anlamları bulma çabasında yazarın/çevirmenin toplumu tekrar farklı bir pencereden görmesine neden olur. Yabancı dilde yazarak yabancı kelimeler sayesinde, yazar bir öteki yaratarak kendini anlatır, kendi kendinle karşı karşıya gelir.

Yazma süreci sona erdiğinde ise göreceli olarak yazma amacında farklılıklar meydana gelmiştir. Yeniden Türkçe metin oluşturma kaygısına giren Halide Edib Türkçe çevirilerin ön sözünde İngilizce metinlerin çevrilmesini belki de gerek duyulmamasını sağlamak adına Türkçe metinlerin çeviri olmadığını yeniden oluşturulan Türkçe metinler olduğunu söyler. Farklı kültürlerin, farklı kimliklerin ve ideolojilerin bir parçası olarak öz, 1. Kimlik ve 2. Kimlik olmak üzere kaynak metni yabancı dilde yazarak yabancı ve yerli arasında çok yönlü gidiş gelişlerle kendini çeviren bir çevirmen olarak otobiyografilerinde bize sunulmuştur.

3. ETNOMETODOLOJİK KAVRAMLAR ÇERÇEVESİNDE ÇEVİRİBİLİM ODAKLI BİR İNCELEME

3.1. Halide Edib Adivar ve Otobiyografileri

Eserleriyle edebiyatımızda önemli bir rol oynayan Halide Edip Adivar’ın çok sayıda romanı, hikâyesi, oyunu, makalesi, konferans bildirileri bulunmaktadır. Yazıldığı dönemin özellikleriyle beraber günümüzde her biri ayrı ayrı ele alınmış, gerek edebi gerekse tarihsel açıdan dönemin birer aynası konumuna gelmiştir. Diğer yandan yazar kimliğinin yanı sıra Halide Edip Adivar çevirmen kimliği ile de yazın dünyasında bir kimlik edinmiş ve yer almıştır. Çalışmaya konu olan metinleri Halide Edib’in İngilizce ve Türkçe Olmak Üzere İki Ayrı Dilde Kaleme Aldığı “Otobiyografi” Türündeki *Mor Salkımlı Ev* (Adivar, 2011), *Memoirs of Halide Edip* (Adivar, 1926) ve *Türkün Ateşle İmtihanı* (Adivar, 2011), *The Turkish Ordeal* (Adivar, 1928) adlı yapıtları oluşturmaktadır.

İki Ayrı Dilde İki Aynı/Ayrı Otobiyografik Yapıt Üzerine Etnometodoloji-Çeviribilim Odaklı Bir İnceleme/ F. B. Ataseven & A. Araboğlu (78-89. s.)

Yazar/çevirmen Halide Edip'in 1885- 1922 yıllarını kapsayan iki ciltlik anı kitaplarında düşünce yapısında, tercihlerinde, tutumlarında, değerlerinde, inançlarında kimliğini oluşturan tüm öğelerde meydana gelen değişikliği izlemek mümkündür.

Otobiyografilerin ilki olan *Memoirs of Halide Edib*'de Halide'nin bir Osmanlı konağındaki (Mor Salkımlı Ev) çocukluğundan ikinci evliliği yaptığı yıla kadar olan zaman anlatılır ve iki ana bölümden oluşmaktadır. I. Kısım: Eski ve Yeni Türkiye arasında 1885-1908 (Between The Old and The New Turkey 1885-1908); II. Kısım: Yeni Türkiye'nin Doğuşu (New Turkey in The Making). İki farklı dünyaya tanıklık etmiş (Osmanlı Dönemi ve Yeni bir Ulus Türkiye Dönemi) yazarın modern olan ve alışılmış olan arasında çocukluk ve genç kızlık dönemindeki izler aracılığıyla bize sunulur.

Halide Edib'in cephede tuttuğu günlük notlar ise otobiyografilerin ikinci cildi olan *The Turkish Ordeal* in ana malzemesini oluşturmakta, Halide Edip'in gözünden tarih, siyasal ve ideolojik olaylar anlatılmakta, Kurtuluş Savaşı anılarını içermektedir. Sürgündeki yılları bu ciltte yer almazken özel hayatına dair bilgiler çok az bulunmaktadır. *Turkish Ordeal* üç ana bölümden oluşur. I Kısım İstanbul'da (In Istanbul), II. Kısım Ankara'da (In Ankara) ve III. Kısım Cephede (At The Front).

Her iki dilde de kitapların yayınlandığı tarihler arasında Halide Edib Adnan Adıvar ile evlidir ve hayatında çok büyük bir değişim söz konusu değildir. Ancak I. Cilt ve II. Cilt arasında nasıl içerik farklılıkları var ise, Türkçe ve İngilizce metinler arasında da içerik farkları bulunmaktadır. İngilizce metinde modern ve eşitlikçi bir dünya görüşüne karşın Türkçe metinde mistizm ve batıl inançlara açık bir yaklaşım söz konusudur. İngilizce metinler daha kesin ifadeleri içerirken Türkçe metinlerde aynı konular üzerine daha kısa ve yumuşak ifadeler karşımıza çıkmaktadır.

Halide Edib tarafından farklı dillerde farklı okumalar ve farklı kimlikler karşımıza çıkar. Bunun nedeni İngilizce ve Türkçe metinlerde ortaya konan benlik teorilerinin farklı olmasıdır. İngilizce anılarda, iç benliğin ve dış benliğin dinamik bir birlikteliği olarak "psike" nosyonuyla ya da gerçek hayat bilincinin kestiği bir iç bilinçle tanımlanan bir benlik kendini gösterir. Türkçe versiyonda ise benlik, nefis'i, hayvani itkileri ve arzuları disiplin altına sokan eğitilmiş/terbiye edilmiş bir sosyal benlik olarak tanımlanır (Durakbaia, 2009, s 180).

Örnek İnceleme

Aşağıdaki metinlerin erek kültürde farklı bağlamda farklı bir işlev kazanacağından çevirmen kararı olarak nasıl karşımıza çıktığına bakmakta fayda vardır.

Dizinsellik/ Bağlama Gönderimlilik Kullanılan İfadelerin İncelenmesi:

Sözcüklerin her zaman geçerli olan değişmez anlamlarının olmadığı gibi, grup/toplum üyelerin konuşanın kim olduğuna, konuşan ve dinleyen arasındaki ilişkinin ne olduğuna, konuşmanın amacının ne olduğuna bakarak durumu analiz etmesi beklenir ve sözcükler bu analizler doğrultusunda kendi bağlamlarında anlam kazanır.

Kaynak metinde ***Servant*** ifadesi hizmet eden kişi anlamına gelmektedir. Ancak yazar Halide Edib kullandığı ifadenin Türk kültüründe olduğu gibi Avrupa'da olmadığını ya da İngilizce bir karşılığının bulunmadığı vurgusunu yapar. Bu nedenle yeni bir bağlam oluşturarak üyelerin durumu analiz etmesini sağlar. Yeni bağlam hem kullanılan ifadeyi anlatan kişinin görevlerini hem de Türk kültüründeki yeri ve öneminden oluşmaktadır.

Erek metinde ise ***Lala*** hizmet eden kişi anlamında kullanılmıştır. Erek kültür bu ifadeye aşina olduğu için çevirmen olarak Halide Edip yeni bir bağlam oluşturma gereği duymamıştır. Ancak kaynak metindeki ***Servant*** ifadesi için verilen detaylar (Halide Edip için bu kişinin önemi,

ona verdiği değerin anlatılması) erek metinde yer almamaktadır. Bunun yanı sıra hissettiklerini sorgular niteliktedir (**müphem**).

Refleksivite ile Dizinsellik Dışında Kültüre Özgü Ayırt Edici Öğelerin İncelenmesi:

Toplumda bireylerin özellikleri bağlı olduğu kültürel katmana, diğer bireylerle olan ilişkilerine ve iletişimlerine yansımaktadır. Bireyler belirli düşünce kalıplarıyla bakarak kendilerini ifade ederler ve davranışlarıyla bu kalıpların varlığını onaylarlar. Refleksivite bize bu döngüyü anlatır.

Kaynak metinde Rassim yemek yapan, çirkin bir görüntüye sahip küçük kıza huzur veren Ali Lala'ya aşık bir kadındır. Bu özellikleriyle Halide Edib tarafından mutfak işlerinden sorumlu beğenilmeyen konumundadır. Ondan beklenen hoş gitmeyen tavırlar içinde olmasıdır.

Erek metinde ise çevirmen Rasim Dadı'yı, kaynak metinde olduğu gibi farklı bağlantılar oluşturmadan sadece görevinin ne olduğu ve iyi yapmadığını (**güya...**) anlatarak ve çirkinliğini ön plana çıkartarak tercihte blunmuştur.

Kaynak Metin (Memoirs of Halide Edib, 6-7. s.):

*Ali is the man-servant who takes care of her; he is her lala, that indispensable personage in every old Turkish household, for which no English, no European, equivalent can exist, for it arose from roots wholly foreign to them, wholly Oriental. The lala was the natural outcome of the marked separation between the indoor and outdoor life of that day and world. Indoors was the delicate, intimate rule of women; out of doors was the realm of men. They could play there their proper role of protector, and one felt happy and secure in their presence. As child, and as child only, one could share to the full the freedom of the two worlds, and one's lala was one's natural companion into all the open air places of experience. Then too he brings with him into memory that je ne sais quoi of the old-world service—devotion, attachment, pride, possession even—which the modern Turkish world has forgotten but which made so much of the warmth and color of the old household life. In the lala's strength one was secure; on his devotion one could rely—tyrannously—and from his innocent familiarity one could learn the truths and fables which only fall from the lips of primitive affection. But to return. The little girl's lala is Ali, a quiet big man with a great deal of affection if she could specify that strange feeling yet. He is kind and grave and buys her colored sweets in the street, a thing which is strictly forbidden by her father. **The woman who cooks and serves the meals is called Rassim, a dark and ugly creature with a face entirely covered by marks of smallpox.** Rassim is in love with Ali, and Ali's brother Mustafa is the other man-servant. After the mother disappears the little one is in the men's sitting-room most of the time, and this is the way they must have talked, although she only realized the meaning of their words much later:*

Rassim: "The old lady is lost to everything in her mourning. She cannot move or think, so now I can do what I like with the child."

Ali: "Stop that talk. I will make thy mother cry, if thou touchest a single hair of her head."

Erek Metin (Mor Salkımlı Ev, 25-26. s.):

*Bu anasız evde üç insan vardır. Birincisi Ali **Lala**, o, bu küçük kızla en fazla meşgul olan insandır. Bu yakışıklı uzun boylu genç Kemahlı, Büyükbabası'nın akrabasıdır. Esasen çocukluk günlerinde erkek hizmetçilerin Büyükbabası'nın uzak veya yakın akrabası olduğunu küçük kız unutmaz.*

Ali Lala, onu sokağa çıkarır, ona babasının menettiği horoz şekerleri ve macun alır. Bu sakın, nadir konuşan Ali Lala'nın kuvvetli elinin içine elini koyduğu zaman, küçük kız yalnızlığın verdiği huzursuzluğu unuttur, şevkat denilen hissi ona karşı müphem bir şekilde duyar. Bir de Ali Lala'nın küçük kardeşi aptal, sırtkan Mustafa vardır.

Evde yemek pişiren, güya temizlik yapan, küçük kızın Rasim Dadı dediği, çiçek bozuğu, sakil ve ters bir kadın da vardır. Anası kaybolduktan sonra küçük kız ekseri Ali Lala'nın odasındadır. Rasim Dadı ile Ali Lala her akşam şu mealde konuşurlar:

Rasim Dadı- İhtiyar Hanım, kızı öldükten sonra buraya pek uğramaz oldu, akli başında değil, çocuk kimsenin umurunda değil, ben artık çocuğa istediğimi yaparım.

Ali Lala – Dilini tut, çocuğun saçının teline dokunursan ananı ağlatırım seni karı.

Açıklanabilirlik ile Yazar/Çevirmen Tarafından Toplumsal Dünyanın Nasıl Belirlendiğinin İncelenmesi:

Halide Edib kaynak metinde kendi fikirlerini beyan eder, erek metinde ise kendisi ve herkes dediği kişilerin fikri olarak Mustafa Kemal Paşa hakkındaki görüşlerini beyan etmeyi tercih eder. Diğer yandan çevirmen kararı olarak tanımlamalarda seçilen sözcüklerde farklılıklar görünmekle birlikte kaynak metindeki kesin ifadeler erek metinde daha yumuşak bir hal almıştır.

Kaynak Metin (Turkish Ordeal, 11-12. s.):

My personal feeling about Mustafa Kemal Pasha at this period can be summed up as follows: he was the brilliant organizer of the Anafarta victory in Chanak; he was aide-camp to the sultan; he was a man of extraordinary intelligence and cunning as well as of abnormal ambition. I had met him at a meeting without exchanging words. I had also seen him often walking down the Sublime Porte road and thought that he had a remarkably strong face. That he had personality and capacity was beyond doubt, and when I heard that he had taken part with the Nationalist movement in Eastern Anatolia, where he was officially sent to pacify them, I did not trouble myself about the **various rumors about his personal ambition, desires for despotism, and so on.** As long as he retained a clear vision of the Turkish future and managed to serve the Turkish cause, I for my part would not have objected to his asking for any position he might have liked as a reward for his services from the Turkish nation.

Erek Metin (Türkün Ateşle İmtihanı, 28. s.):

Benim ve herkesin Mustafa Kemal Paşa hakkındaki fikrimiz bu devrede şöyle ifade edilebilir: Çanakkale'de Anafartalar kahramanı Padişah'ın Yaveri ve harikulade zeka ve ihtirası olan bir insan diye tanınıyordu. Ben kendisini birkaç defa Babıali'de görmüştüm. Şahsiyeti ve iradesi, inkâr edilemeyecek bir görünüşü vardı. Doğu Anadolu'ya, oradaki kuvvetleri yatıştırmaya gönderdiklerini işittiğim zaman **ihtrası** hakkındaki fikirlere hiç inanmadım. **Türk'ün istiklalini koruyacak bir vaziyet aldıktan sonra, Türk milletinin kendisine en büyük mevkii vereceğini tabii görüyordum.**

Sonuç

Birçok farklı disiplin günümüzde birbirleriyle işbirliği kurarak karşılıklı ya da tek yönlü katkı sağlamakta ve ulaştığı bulgularla kuramsal alana farklı bakış açıları getirebilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, etnometodoloji gibi farklı bir bakış açısının, bireyselci, öznel bir çeviribilime katkı sağlayacağı, alanın gelişmesi yönünde destek vereceği aynı zamanda çeviribilimsel analizlerin etnometodoloji verilerinin değerlendirilmesinde yol gösterici olacağı düşünülerek, disiplinlerarası boyutta bir çalışma yapılmıştır.

Evrensel olana ulaşmaktansa, bireysel olana ulaşmanın yükseldiği, dilselliğin, metinselliğin yanı sıra, çevirmeni, çevirmenin sosyal statüsünü, insani karar verme yetkisini, uzmanlığını, sosyal pratikleri de içine alarak çeviriyi daha bütünsel ama tüm öğeleri kendi içinde ayrı ayrı değerlendirebilen bir yolda daha farklı disiplinlerle ilişki kurarak paylaşabilen bir doğaya sahip bir çeviribilim karşımızda durmaktadır.

Çeviri eylemi, çevirmenin, metnin oluşmasını sağlayan; dilsel özellikleri, sosyolojik faktörleri, kültür gibi etmenleri kapsar. Çeviribilim, etnometodolojiyle benzer bir şekilde, erek ve kaynak metinlerin birer toplumsal düzen olarak algılandığı, üyelerin etkisini dahil eden bir yöntemle, öznel gerçeklere ve yoruma odaklanır. Etnometodolojik çözümleme, etnografiler üretmek etnometodolojik unsurlara ulaşmamızı; kimlik üzerine anlamlandırılabilir ifadeleri bulmamızı, yazarın ait olduğu ve göndermelerde bulunduğu kültürel katmanlar, kimlikler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Etnometodolojik inceleme sonucunda elde edilen veriler bir çeviri kuramıyla (Vermeer'in Skopos Kuramı) çevirinin amacını (Skopos) merkeze alarak analiz edilmiştir.

Halide Edib farklı dilde yazdığı otobiyografilerinde farklı kimliklerle var olmuştur. Her bir metin için skoposu doğrultusunda aldığı kararlar taşıdığı kimliğinin bir parçası olmuştur. Yapılan analizlerle etnometodolojik kavramlar çerçevesinde çevirmen tercihleri ortaya konduğunda farklı kimlikler ortaya çıkmıştır: çocuk, genç bir kadın, siyasetçi, sürgünde, asker, yazar, çevirmen, akademisyen, aydın v.b. birçok kimlik inişli çıkışlı farklı duyguların hâkimiyetinde okura sunulur.

Halide Edib Adıvar'ın otobiyografilerinde kendisinin toplumsal dünyayı adlandırmak için kullandığı yöntemler incelenerek ve sıradan görünen durum ve olayların ayrıntılı etnografileri üretilmiş gündelik yaşamdaki rutinlerin ve sosyal karşılaşmaların arkasındaki kurallar ve arka alan bilgisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Otobiyografilerde geçen ifadelerin bağlama gönderimli olduğu göz önünde bulundurularak, anlamın hangi özel bağlamla ilişkili olduğu çözülmeye çalışılmıştır. Seçilen dizinsel ifadeler, bu çalışma için sadece içinde bulunduğu bağlam içinde anlamlı olacağından, kaynak ve erek metin başlıkları altında kişilerinin söylemleri ele alınmıştır.

Halide Edib Adıvar'ın İngilizce ve Türkçe otobiyografilerinde kurgulanan birçok farklı kadın özneleri etnometodolojik yöntemler çerçevesinde bulunmuş, bu kurgu çevirmen kararları doğrultusunda tanımlamaya çalışılmış ve hangi koşullarda hangi kararlar alınarak çeviri metinler oluşturulduğu irdelenmiştir. Etnometodolojik veriler çeviribilim odaklı bir yaklaşımla değerlendirilirken, çeviri sürecine ilişkin kuramsal sonuçlara etnometodolojik kavramlar ışığında kişisel bilgilerin değerlendirilmesi ve çevirmen kararlarına ulaşılmasıyla varılmıştır.

Kaynakça

Adıvar, Halide Edib (1926) *Memoirs of Halide Edib*, New York, Londra: The Century Company.

Adıvar, Halide Edib (1928) *The Turkish Ordeal Being The Further Memoirs of Halide Edib*, New York, Londra: John Murray.

Adıvar, Halide Edib (2011) *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Can.

- Adivar, Halide Edib (2011) *Mor Salkımlı Ev*, İstanbul: Can.
- Allan, Kenneth (2006) *Contemporary Social and Sociological Theory: Visualising Social Worlds*. London: Pine Forge Press.
- Bahadır, Şebnem. (2004) *Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım, Varlık*, 1155, (2004): 24-29.
- Bengi-Öner, I. (1999). “Çeviri Edebiyat Örnekleriyle Betimleyici Çeviribilim”. *Çeviri Bir Süreçtir. Ya Çeviribilim?*, İstanbul: Sel Yayıncılık s18
- Coulon, Alain (1995) *Etnometodoloji (İngilizceden çeviren Ümit Tatlıcan)* İstanbul: Küre Yayınları
- Cuff, E.C., Sharrock, W.W. & Francis, D.W. (1990): “Meaning and action: I, symbolic interactionism”, *Perspectives in Sociology*, Routledge, 3rd Edition, s. 158 (Çeviren: Ümit Tatlıcan)
- Cuff, E.C.; G.C.E. Payne; D.W. Francis, D.E., Hustler ve W.W.Sharrock (ed.) (1989). *Perspectives in Sociology*. Londra: Unwin Hyman. İkinci Baskı s.160 (Çeviren Ümit Tatlıcan), www.umittatlican.com Etnometodolojik İtiraz. (20.01.2012)
- Durakbaşa, Ayşe (2009) *Halide Edib Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Fay, Brian (2005), “Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi, Çokkültürlü Bir Yaklaşım” İngilizceden Çeviren: İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı.
- Klaus Kaindl, (2003) “Kompleks Yapı ve Disiplinlerarasılık: Çeviribilimde İki Anahtar Kavram” (Complexity ve Interdisciplinarity: Two key Concepts in Translations Studies) yayınlanmamış bildiri, 2 Uluslar arası Çeviri kolokiyumu 1Çeviribilimde Disiplinlerarası İlişkiler”, 23-25 Ekim 2003, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Özen, Aslı (2011) “Çokkültürlü” Çeviribilime Bir Sosyal Bilimler Alanı Olarak Yaklaşabilmek”, I. Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim Kurultayı Bildiri Kitabı Kırıkkale s 445
- Tellioğlu, B. (1998) “Hans Vermeer’İN Skopos Kuramında Görecelik Kavramının yeri ve Bu Kavramın Çeviri Eleştirisine Yansımaları ‘Görece Görecelik’”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, sayı 8
- Vermeer, Hans J. (2008), *Çeviride Skopos Kuramı* (Çeviren: Ayşe Handan Konar) İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Yücel, Faruk (2007) *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi* Ankara: Dost.
- <http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot1.pdf> (20.01.2012)